

SNIŽENJE NAKNADE ŠTETE PO ODREDBAMA ČLANA 191. I 205. ZAKONA O OBLIGACIONIM ODNOSIMA I STAV SUDSKE PRAKSE

REZIME: U članku se razmatra sudska praksa koja se odnosi na sniženje naknade štete po odredbama člana 191. i 205. Zakona o obligacionim odnosima i stavova pravne teorije. U zaključku autor iznosi stav u vezi primene člana 191. i 205. Zakona o obligacionim odnosima.

Ključne reči: naknada štete, sniženje naknade, odgovorno lice, oštećeno lice.

1. Uvodne napomene

Oštećeno lice ima, u načelu, pravo na potpunu naknadu štete. Međutim, član 191. Zakona o obligacionim odnosima iz 1978. godine poznaje nekoliko slučajeva u kojima se naknada određuje u visini manjoj nego što iznosi šteta. Ti su slučajevi:

- a) slabo imovno stanje odgovorne osobe,
- b) prouzrokovanje štete pri radu u korist oštećenika.

U članu 191. Zakona o obligacionim odnosima iz 1978. godine je predviđeno:

„1) Sud može, vodeći računa o materijalnom stanju oštećenika, osuditi odgovorno lice da isplati manju naknadu nego što iznosi šteta, ako ona nije prouzrokovana ni namerno ni krajnjom nepažnjom, a odgovorno lice je slabog imovnog stanja te bi ga isplata potpune naknade dovele u oskudicu.

2) Ako je štetnik prouzrokovao štetu radeći nešto radi koristi oštećenika, sud može odrediti manju naknadu vodeći računa o brižljivosti koju štetnik pokazuje u sopstvenim poslovima.”

* advokatski pripravnik, diplomirani pravnik, Loznica

U skladu sa članom 191. Zakona o obligacionim odnosima iz 1978. godine, sud dakle, može, ali ne mora, dosuditi manju naknadu štete **nego što iznosi prouzrokovana šteta kada se za to steknu uslovi iz člana 191. Zakona o obligacionim odnosima iz 1978. godine.**

U pravnoj terminologiji i sudskoj praksi operiše se i terminima komutativna i distributivna pravda. U članu 191. Zakona o obligacionim odnosima iz 1978. godine dolazi do izraza načelo distributivne pravde. Sniženje naknade u poređenju sa visinom prouzrokovane štete predstavljaju izuzetak od naknade štete na osnovu načela jednake vrednosti davanja, tj. predstavlja izuzetak u odnosu na primenu tzv. komutativne pravde pri regulisanju društvenih odnosa, s obzirom na to da vodi računa o imovnom stanju oštećenog i imovnom stanju štetnika.

Ovde se radi o primeni načela distributivne pravde.

U članu 153. stav 3. Skice ovo domen pitanje utvrđeno je na sledeći način:

„Ako je odgovorno lice slabog imovinskog stanja, te bi ga isplata potpune naknade odvela u oskudicu, sud može vodeće računa o imovnom stanju oštećenikovom, osuditi odgovorno lice da isplati manju naknadu nego što iznosi šteta.”

„U ovom slučaju prouzrokovane naknade štete dolazi do izraza i komutativna i distributivna pravda (član 15.). **Komutativna pravda dolazi do izraza pri odmeravanju iznosa naknade u visini iznosa štete, koju je prouzrokovao štetnik, a distributivna pravda pri svođenju odgovornosti odgovornog lica ili, drugim rečima, prava oštećenog lica, na odgovornost samo za štetu koju je pričinio štetnik.**”¹

Članom 191. Zakona o obligacionim odnosima iz 1978. godine dolazi do izraza primena načela distributivne pravde.

a) Slabo imovno stanje odgovorne osobe

Prema članu 191. Zakona o obligacionim odnosima iz 1978. godine pretpostavke za sniženje naknade su sledeće:

- šteta ne sme biti prouzrokovana ni namerno ni krajnjom nepažnjom, već samo običnom pažnjom,
- odgovorno lice mora biti tako slabog imovnog stanja da bi ga isplata potpune naknade dovela u oskudicu,
- materijalno stanje oštećenika mora opravdati sniženje naknade.

¹ Filipović, K. A., (2006). Naknada materijalne štete prouzrokovane trećem licu upotrebom motornog vozila u pokretu, Novi Sad, Privredna akademija, str. 67.

U praksi se postavljaju sledeća dva pitanja u vezi sa primenom člana 191. Zakona o obligacionim odnosima iz 1978. godine:²

- **da li sud po službenoj dužnosti vodi računa o materijalnom stanju odgovornog lica i**
- **da li odgovorno lice može u parnici da se pozove na svoje imovno stanje kada je odgovorno za štetu pokrivenu osiguranjem.³**

Naš stav je da sud treba da vodi računa o materijalnom stanju odgovornog lica ali samo u okviru utvrđenog činjeničnog stanja. Po drugom pitanju, stav je sudske prakse da se odgovorno lice ne može u parnici pozvati na svoje imovno stanje kada je njegova odgovornost za štetu pokrivenu osiguranjem. Kada oštećeno lice ne tuži štetnika već organizaciju za osiguranje, a organizacija za osiguranje nakon isplate štete oštećenom licu tuži odgovorno lice trežeći regresnom tužbom da joj odgovorno lice naknadi štetu, odgovorno lice ne može u parnici tražiti sniženje naknade zbog svog slabog imovnog stanja.

b) Prouzrokovanje štete pri radu u korist oštećenika.

Prema članu 191. stav 2. Zakona o obligacionim odnosima iz 1978. godine, ako je štetnik prouzrokovao štetu radeći nešto radi koristi oštećenika, sud može odrediti manju manju naknadu, vodeći računa o brižljivosti koju štetnik pokazuje u sopstvenim poslovima. **Sniženju naknade ima mesta samo ako je, radeći u korist oštećenika, štetnik pokazao jednaku ili veću brižljivost od one s kojom postupa kad obavlja vlastite poslove.**

2. Uslovi za dosuđivanje naknade u iznosu nižem od stvarne štete

Interes oštećenog lica će biti najpotpunije zaštićen ako mu se naknadi sva prouzrokovana šteta. Međutim, nije svako oštećeno lice podjednako teško pogođeno prouzrokovano štetom. To zavisi od veličine prouzrokovane štete, od imovinskih prilika oštećenog lica, od njegovih porodičnih i ličnih prilika i te okolnosti variraju od slučaja do slučaja. Pri istom stanju imovinskih, porodičnih i ličnih prilika, oštećeno lice će u toliko biti teže pogođeno u koliko je šteta veća. Iz ovog proizilazi da oštećena lica nisu u podjednakoj meri pogođena štetom. To znači da ni oštećenikovi interesi da mu se naknadi celokupna šteta nisu uvek izraženi u istom stepenu. Ako je stepen kome je taj

² Perović, S., Stojanović, D., Komentar Zakona o obligacionim odnosima iz 1978. godine, knjiga prva, Kulturni centar Gornji Milanovac, Pravni fakultet Kragujevac, str. 572.

³ Presuda Vrhovnog suda Jugoslavije, Rev. 1675/64, Zbirka sudskih odluka, knjiga IX, sveska 3, odluka broj 353.

interes izražen veći, oštećeno lice je teže pogođeno prouzrokovanom štetom. Plaćanje naknade oštećenom licu predstavlja lišenje za štetnika, u toliko veće ukoliko je veća naknada, ukoliko je štetnik slabijih imovinskih prilika i ukoliko na njemu leži obaveza izdržavanja većih broja lica. **Imajući sve ovo u vidu, smatramo da prouzrokovač štete, bez obzira na stepen krivice duuguje naknadu celokupne štete kako stvarne štete tako izgubljene dobiti, nezavisno od toga u kom je stepenu izražen oštećenikov interes da mu bude naknađena sva šteta.**

Ako bi isplata integralne štete dovela štetnika u oskudicu, onda bi odluka suda zavisila od stepena njegove krivice. Štetnik koji je postupao namerno ili krajnjom nepažnjom dužan je da naknadi celokupnu štetu.

Ako štetnik nije prouzrokovao štetu oštećenom licu namerno niti krajnjom nepažnjom a odgovorno lice je slabog imovinskog stanja te bi ga isplata potpune naknade dovela u oskudicu, sud može, vodeći računa o materijalnom stanju oštećenika, osuditi odgovorno lice da isplati manju naknadu nego što iznosi šteta.

Štetnik koji je postupao sa običnom pažnjom i ako ga obaveza naknade štete oštećenom licu izlaže oskudici, ostaje u obavezi da naknadi svu prouzrokovanu štetu u koliko bi sniženje naknade predstavljalo za oštećeno lice znatnije lišavanje. Smatramo da bi do sniženja naknade moglo doći ako ne predstavlja osetnije lišavanje za oštećenika odnosno ako reparaciona funkcija naknade nije ugrožena.

Sniženje naknade se ne bi smelo vršiti pod uslovom koji dovodi u pitanje preventivnu funkciju koju ima naknada štete u društvu i slabi pažnju koja je potrebna da bi se izbeglo prouzrokovanje štete.

Dopuštanje sniženja naknade kad je odgovorno lice postupalo namerno ili iz krajnje nepažnje značilo bi neku vrstu slobode da se može nesankcionisano drugome prouzrokovati šteta. Posledica takvog pravila bile bi katastrofalne sa gledišta prevencije za kojom društvo ima potrebe da bi se izbeglo prouzrokovanje štete drugim licima.

Sniženje naknade ne sme biti uslovljeno, „strukturom” štete, a može se dosuditi i kada je prouzrokovana stvarna šteta i kada je prouzrokovana izgubljena dobit.

3. Stav sudske prakse u pogledu mogućnosti sniženja naknade

U ovom periodu, postoje presude u kojima je formulisano pravilo da sud može, vodeći računa o imovinskim prilikama oštećenog lica, dosuditi manju naknadu nego što iznosi šteta, ukoliko je štetnik postupio sa

običnom pažnjom i njegove imovinske prilike i veličine štete su takve da bi ga isplata pune naknade dovela u oskudicu.

„Za štetu koju je tužilac pretrpeo usled povrede isključivo je kriv tuženik. Međutim, i pored toga, dosuđena naknada štete od 1.500,00 dinara je pravilna, zbog trajno smanjene radne sposobnosti. Ovo s toga što po pravilima imovinskog prava, **ako šteta nije prouzrokovana namerno ili krajnjom nepažnjom, onda ukoliko je štetnik slabog imovinskog stanja (te bi da isplata potpune naknade dovela u oskudicu)**, sud može, vodeći računa o imovnom stanju štetnikovom, osuditi štetnika da isplati manju naknadu nego što iznosi šteta. Iz spisa se vidi da tuženi ima troje dece, njegov mesečni lični dohodak iznosi 14.000,00 dinara a pored toga od svoje nepokretne imovine ima dohodak od 15.000,00 dinara godišnje. Iz krivičnih spisa vidi se da je tuženi zbog navedene povrede tužioca oglašen krivim za telesnu povredu učinjenu sa **nesvesnom nehatom. Prema takvom stanju stvari, kad šteta nije prouzrokovana namerno ili krajnjom nepažnjom, ovde je s obzirom na porodične prilike i imovno stanje tuženog bilo mesta dosuđivanju manje naknade nego što iznosi stvarna šteta.** Zato, iako je tužilac pretrpeo za umanjenu trajnu radnu sposobnost veću štetu nego što je dosuđeno, ovaj dosuđeni iznos je pravilno izveden.”⁴

Postoje presude po kojima se naknada ravna prema šteti, a ne prema imovinskim mogućnostima štetnika.⁵ U tim presudama zauzet je stav da se šteta ravna izgubljenim izdržavanjem, koje je u svom iznosu nezavisno od imovinskih prilika štetnika (jer na njemu i ne leži obaveza izdržavanja) i da se naknada po određenim pravilima određuje imajući u vidu ovako prouzrokovanu štetu.

Postoji jedna presuda u kojoj je zauzet sledeći stav:

„Pitanje imovinskih prilika i mogućnosti privređivanja tuženog nije od bitnog značaja, jer je reč o naknadi štete. Prema pravilima imovinskog prava naknada treba da se dosudi bez obzira na imovinske prilike odgovornog lica, a stvar je izvršenog postupka da li će se dosuđena naknada štete moći naplatiti ili ne.”⁶

Od načela potpune naknade postoje izuzetci, i to:

- kada naknada štete može biti dosuđena iznad stvarne visine štete,⁷
- kada naknada štete može biti smanjena.⁸

⁴ Presuda Vrhovnog suda Hrvatske, Gž. 681/53.

⁵ Presuda Vrhovnog suda Srbije, Gž. 1226/63.

⁶ Član 189. stav 4. Zakona o obligacionim odnosima iz 1978. godine.

⁷ Član 191. i 192. Zakona o obligacionim odnosima iz 1978. godine.

⁸ Član 191. stav 1. Zakona o obligacionim odnosima iz 1978. godine.

Sud može, vodeći računa o materijalnom stanju oštećenika, osuditi odgovorno lice da **isplati manju naknadu nego što iznosi šteta**, ako ona nije prouzrokovana ni namerno ni krajnjom nepažnjom, a odgovorno lice je slabog imovnog stanja te bi ga isplata potpune naknade dovela u oskudicu.⁹

Član 191. stav 1. Zakona o obligacionim odnosima iz 1978. godine postavlja različite kriterijume za ocenu imovinskih prilika oštećenika i štetnika.

Kriterijumi u odnosu na štetnika su stroži, pošto njegovo imovinsko stanje treba da bude tako slabo da bi ga isplata potpune naknade dovela u oskudicu. **Kod oštećenika sud samo vodi računa o njegovom imovinskom stanju, što znači da bi se to stanje trebalo upoređivati s prosečnim imovinskim prilikama u sredini u kojoj oštećeni živi samo ako je njegovo imovinsko stanje bolje, a naknada bi se mogla sniziti.** Dokaz o nepostojanju namerne ili krajnje nepažnje pri prouzrokovanju štete je jedan od uslova za ostvarivanje prava na sniženje naknade, **zbog čega bi štetnik bio dužan da dokaže odsutnost tih oblika krivice.** Štetnik koji je postupao s običnom pažnjom, bez obzira što bi ga isplata naknade u punom iznosu dovela u oskudicu biće u obavezi da naknadi svu prouzrokovanu štetu i u slučaju kada bi sniženje naknade za oštećenika predstavljalo osetnije lišavanje. Imovinsko stanje štetnika nema značaja za odluku o visini obaveze za naknadu štete ako je šteta prouzrokovana krivičnim delom s umišljajem.¹⁰

Ako je štetnik prouzrokovao štetu radeći nešto radi koristi za oštećenoga, sud može odrediti manju naknadu, vodeći računa o brižljivosti koju štetnik pokazuje u sopstvenim poslovima.¹¹

4. Nema sniženja naknade štete koja je prouzrokovana nemarno ili krajnjom nepažnjom i kod objektivne odgovornosti

Kada je šteta prouzrokovana ubistvom bliskog lica oštećenog, nema mesta sniženju naknade zbog ličnih prilika štetnika u smislu člana 191. stav 1. u vezi sa članom 205. Zakona o obligacionim odnosima iz 1978. godine. **Sniženje naknade u smislu člana 191. Zakona o obligacionim odnosima iz 1978. godine može se primeniti samo kod naknade štete gde se osnov odgovornosti zasniva na krivici (da šteta nije prouzrokovana ni namerno ni krajnjom nepažnjom), a ne i u slučaju da se odgovornost zasniva na objektivnoj odgovornosti.**¹²

⁹ Presuda Vrhovnog suda Srbije, Rev. 336/81.

¹⁰ Član 191. stav 2. Zakona o obligacionim odnosima iz 1978. godine.

¹¹ Presuda Vrhovnog suda Srbije, Rev. 4179/99 od 16.03.2000. godine.

¹² Presuda Vrhovnog suda Srbije, Rev. 5126/97 od 04.11.1997. godine.

„Sud može odrediti manju naknadu ako je štetnik prouzrokovao štetu radeći nešto radi koristi oštećenika, vodeći računa o brižljivosti koju štetnik pokazuje u sopstvenim poslovima.”¹³

Smatramo da imovinske prilike štetnika i oštećenog nisu od uticaja na određivanje visine naknade štete. Šteta se ima ustanoviti bez obzira na imovinske prilike odgovornog lica koji je štetu prouzrokovao oštećenom licu. Pitanje da li će odgovorno lice imajući u vidu njegovo imovinsko stanje naknaditi štetu oštećenom licu, odnosno da li će i koliko moći da isplati štetu oštećenom licu, to će se utvrditi po odredbama Zakona o izvršenom postupku. Zbog toga smatramo da član 191. Zakona o obligacionim odnosima iz 1978. godine treba brisati. Smatramo da je ovaj stav u skladu sa načelom jednakosti građana pred zakonom.

Takođe, smatramo da stav 1. člana 205. Zakona o obligacionim odnosima iz 1978. godine treba menjati tako da glasi:

„Odredbe o podeljenoj odgovornosti koje važe za materijalnu štetu shodno se primenjuju i na nematerijalnu štetu.”

5. Sniženje naknade nematerijalne štete

Po odredbama člana 205. Zakona o obligacionim odnosima iz 1978. godine, odredbe člana 191. Zakona o obligacionim odnosima iz 1978. godine shodno se primenjuju i na nematerijalnu štetu. „O deobi odgovornosti u smislu učešća u snošenju naknade štete, i sniženju naknade, može biti reči, takođe po prirodi stvari samo kada se naknada nematerijalne štete sastoji u novcu.”¹⁴ Pravila o sniženju naknade po odredbi člana 191. Zakona o obligacionim odnosima iz 1978. godine u slučaju prouzrokovanja nematerijalne štete, primenjuje se, bez ikakvih **izuzetaka**, kada se kao lica pojavljuju **neposredno oštećeno lice, štetnik i odgovorno lice**.

U pravnoj teoriji se postavlja pitanje kakav će biti **pravni položaj posrednih oštećenih lica** (bračni drug, vanbračni drug, deca, roditelji, braća, sestre usmrćenog) **odnosno koje je postalo teško utvrditi**, a posredna oštećena lica su navedena u članu 201. Zakona o obligacionim odnosima iz 1978. godine u vezi s naknadom nematerijalne štete i to u dva slučaja:

1) Kada su posredna lica (oštećena lica), svojim ponašanjem doprineli usmrćenju ili teškom invaliditetu lica ili su pomagali da se izvršilac ne otkrije usled čega trpe nematerijalnu štetu, smatramo da oba lica nemaju pravo na

¹³ Perović, S., Stojanović, D., op. cit., str. 610.

¹⁴ Vijner, B., (1978). Komentar Zakona o obaveznim (obligacionim) odnosima, knjiga 2, Zagreb, str. 932-933.

nematerijalnu štetu, niti će se na njega primeniti član 191. Zakona o obligacionim odnosima iz 1978. godine, o sniženju naknade štete odgovornog lica. Posredna lica (oštećena lica) u ovom slučaju **podležu krivičnopravnoj** odgovornosti i građanskoj odgovornosti. Posredna lica (oštećena lica) odgovaraju drugim oštećenim licima solidarno i to za materijalnu i nematerijalnu štetu, u skladu sa članom 206. Zakona o obligacionim odnosima iz 1978. godine.¹⁵

2) Kada oštećeno lice nije svojim ponašanjem doprinelo usmrćenju ili teškom invaliditetu, niti je pomagalo da se izvršilac ovih dela neotkrije, smatramo da posredna lica (oštećena lica), u ovom slučaju, **nemaju priznato pravo na naknadu nematerijalne i materijalne štete traži i da mu je sud dosudi ukoliko sud nađe da ima mesta da se tim licima dosudi nematerijalna i materijalna šteta, uzimajući u obzir kako je došlo do prouzrokovanja štete oštećenim licima.** Ako sud nađe da posrednim licima (oštećenim licima) treba dosuditi nematerijalnu i materijalnu štetu, tada će sud uzeti u obzir odredbe o sniženju naknade štete član 191. Zakona o obligacionim odnosima iz 1978. godine o podeljenoj odgovornosti član 192. Zakona o obligacionim odnosima iz 1978. godine.

Kod primene odredbe člana 191. i 192. Zakona o obligacionim odnosima iz 1978. godine u pravnoj teoriji **postoji dilema¹⁶ da li položaj posredno oštećenog lica ceniti nezavisno od ponašanja usmrćenog, odnosno od lica koje je postalo teški invalid u vezi sa prouzrokovanjem nematerijalne štete, ili će se položaj posredno oštećenog lica dovesti u vezu s ponašanjem usmrćenog lica, odnosno lica koje je postalo teški invalid, u vezi s prouzrokovanjem nematerijalne štete, i zavisno od toga, odlučivati o naknadi nematerijalne i materijalne štete, po zahtevu posredno oštećenih lica, kao o primeni odredbi člana 191. i 192. Zakona o obligacionim odnosima iz 1978. godine. Ovo je složeno pitanje koje treba urediti zakonom.** Uzimanje u obzir imovinske prilike štetnika i oštećenog kao okolnosti od kojih, pod određenim uslovima, može zavisiti visina novčane naknade, rezultat je ideja o sodijonizaciji odgovornosti.¹⁷

¹⁵ Perović, S., Stojanović, D., op. cit., str. 611.

¹⁶ Petrović, Z., Knežević, V., (2009). Naknada štete u saobraćajnoj nezgodi, IP Glasorijum, Beograd, str. 220.

¹⁷ Pravilnik o izmenama i dopunama Pravilnika o ostvarivanju regresnih zahteva po osnovu isplaćenih naknada štete iz sredstava Garantnog fonda, udruženje osiguravajućih organizacija Srbije i Crne Gore, Beograd, od 10.11.2005. godine.

6. Stav u poslovnoj praksi

Udruženje osiguravajućih organizacija Srbije i Crne Gore (pravni sledbenik: udruženje osiguravača). U članu 1. Pravilnika o izmenama i dopunama Pravilnika o ostvarivanju regresnih zahteva po osnovu isplaćenih naknada šteta po sredstva Garantnog fonda predviđeno je sledeće:

„Pravo na regres od pravnog lica ostvaruje se u punom iznosu.”

„Pravo na regres prema fizičkom licu ostvaruje se do iznosa od 12 prosečnih mesečnih bruto zarada zaposlenih na teritoriji Republike Srbije prema podacima Republičkog Zavoda za statistiku.”¹⁸

Sniženje naknade u smislu člana 191. i člana 205. Zakona o obligacionim odnosima iz 1978. godine može se pojaviti u regresnim postupcima, osiguravajuće organizacije prema osiguraniku.

Shodno članu 87, 88. i 104. Zakona o osiguranju imovine i lica, i člana 939. stav 1. Zakona o obligacionim odnosima iz 1978. godine, osiguravač ima pravo da zahteva naknadu štete, troškove i kamatu, koju je platio oštećenom, **a osiguranik nije imao zaključen ugovor o osiguranju od autooodgovornosti, ili je bio pod uticajem alkohola ili opojnih sredstava, nije imao odgovarajuću dozvolu za upravljanje motornim vozilom, ili je napustio lice mesta i time prikrrio način izazivanja saobraćajne nezgode.** Ovo iz razloga što treće lice ima pravo na naknadu štete kao da je bio zaključen ugovor o osiguranju, a za naknadu se može direktno obratiti Udruženju osiguravača Srbije i osiguravajućim organizacijama kod koje je bilo osigurano motorno vozilo po osnovu ugovora o obaveznom osiguranju od autooodgovornosti. Po isplati naknade, **Udruženje ima pravo na regres prema vlasniku vozila, i u onim slučajevima kada je vozač vozila kriv za udes, jer je vlasnik vozila bio dužan da izvrši osiguranje od autooodgovornosti. U ostalim slučajevima regres se potražuje od vozača, ukoliko je kriv za udes.**

Osiguravač, koji je oštećenom isplatio naknadu štete, ima pravo da zahteva isplaćenu naknadu, troškove postupka i kamatu od dana kada je izvršio isplatu oštećenom. Kada u postupku ostvarivanja regresa osiguravač **utvrdi da regresni dužnik nije u stanju da plati regresni dug, može ga osloboditi dela duga ili mu dug oprostiti.**

Pravilnikom o ostvarivanju regresnog duga „Lovćen” osiguranja a.d, je predviđeno na koji način i kom postupku se može ostvariti regresni dug.

¹⁸ Videti član 7. Pravilnik o ostvarivanju regresa od 14.04.2004.godine – Lovćen osiguranje AD – Podgorica.

„Ukoliko regresni dužnik prizna regresni dug, i prihvati ga, sa njim će se zaključiti van sudsko poravnanje o priznavanju i načinu isplate regresnog duga.

Regresni dug čini $\frac{1}{2}$ ukupno isplaćene naknade iz osnova ugovora o osiguranju, a ne više od 5.000,00 dinara.

Kod primene odredbi člana 191. i 192. Zakona o obligacionim odnosima iz 1978. godine u pravnoj teoriji postoji dilema¹⁹ da li će se položaj posredno oštećenog lica **ceniti nezavisno od** ponašanja usmrćenog, odnosno lica koje je postalo teški invalid, u vezi s prouzrokovanjem nematerijalne štete, ili će se pak položaj posredno oštećenog lica dovesti u vezu s ponašanjem usmrćenog lica, odnosno lica koje je postalo teški invalid, u vezi s prouzrokovanjem nematerijalne štete i zavisno od toga odlučivati o novčanoj naknadi nematerijalne štete, pa i o primeni odredaba o podeljenoj odgovornosti i sniženju naknade štete odgovornog lica, dajući onakav položaj posredno oštećenom licu kakav bi imalo, odnosno kakav ima, neposredno oštećeno lice u vezi s naknadom nematerijalne štete.

Udruženje osiguravača Srbije prilikom regulisanja prava na regres od fizičkog lica imalo je uvid u odredbe člana 191. i 205. Zakona o obligacionim odnosima iz 1978. godine.

Pravo na regres od fizičkog lica ostvaruje se do iznosa od 12 prosečnih mesečnih bruto zarada zaposlenih na teritoriji Republike Srbije prema podacima Republičkog zavoda bez obzira što je regresni dužnik (fizičko lice) prouzrokovalo veću štetu oštećenim licima kojima je Garantni fond pri Udruženju osiguravača Srbije isplatilo.

Takođe, osiguravajuće organizacije za osiguranje²⁰ visinu utvrđene rente kod naplate regresnog duga zavise od materijalne mogućnosti dužnika i visine regresnog duga. Najmanji iznos mesečne rate ne može biti niži od najniže cene rada u Republici, a vreme otplate regresnog duga ne može biti duži od 24 meseca. Na ovaj način data je mogućnost da se utvrđuju sve okolnosti na strani štetnika. Ako se utvrdi da štetnik ne bi mogao platiti regresni dug, a da ne zapadne u tešku oskudicu može se sniziti naknada do polovine isplaćenog duga, a da ne iznosi više od 5.000 eura.

7. Odnos sniženja naknade i podeljene odgovornosti

Podeljena odgovornost je delimično oslobođenje štetnika od odgovornosti zbog radnje trećeg lica, samog oštećenog ili slučaja. U postupku

¹⁹ Zakon o obligacionim odnosima

²⁰ Ibid.

rešavanja naknade štete uvek se **traži uzročna veza između štetne radnje i posledice. Kod podeljene odgovornosti zajedničko je to što sva lica koja su kriva za nastalu štetu odgovaraju solidarno oštećenom, onoliko koliko su kriva.** Svaki od ovih odgovaraju za ukupnu štetu srazmerno utvrđenoj odgovornosti i to solidarno. **Krivica kod podeljene odgovornosti ima dvostruku ulogu. Predstavlja osnov odgovornosti i merilo raspodele ukupne štete.**

Sniženje naknade je jedna humana kategorija i počiva na krivici. Krivica mora biti utvrđena kao odsustvo krive nepažnje i namere. Sledeći važni element ovog instituta je i **imovno stanje štetnika.** Ukoliko se utvrdi da je štetnik prouzrokovao štetu namerno ili iz krive nepažnje, dužan je naknaditi štetu u punom obimu, tj. uspostaviti pređašnje stanje. **Ako se utvrdi da štetnik nije prouzrokovao štetu namerno ili krivom nepažnjom a njegovo imovno stanje je takvo da bi ga naknada dovela u potpunu oskudicu, ispunjen je i drugi, kumulativni uslov za sniženje naknade.**

8. Načelo pravičnosti i sniženje naknade štete

Odredbama člana 191. Zakona o obligacionim odnosima iz 1978. godine dozvoljena je **primena načela pravičnosti kod naknade štete.** U primeni odredbe člana 191. Zakona o obligacionim odnosima iz 1978. godine sud **ne bi mogao dosuđivati neku svoju pravičnost, već samo onu koja je u toku postupka utvrđena. Na tom putu sud treba da ide jedan korak dalje od Zakona, ali ne bez Zakona.** Načelo pravičnosti Zakona o obligacionim odnosima iz 1978. godine kao mogući kriterijum kod naknade štete. Sniženje naknade štete odstupa od osnovnog principa o naknadi štete, da se oštećenikova imovina dovede u stanje u kome je bilo pre štetnog događaja i to primenom načela pravičnosti.

9. Načelo savesnosti i poštenja i sniženje naknade

Sud u toku postupka, da bi primenio odredbu člana 191. Zakona o obligacionim odnosima iz 1978. godine mora naći načina da utvrdi stepen svesnosti i poštenja štetnika. Ako sud u toku postupka utvrdi da štetnik nije imao nameru da prouzrokuje štetu oštećenom licu, već da, kao svestan i dobar, pomogne oštećenom, ali se njegovim radnjama prouzrokuje neželjena šteta, sud može u ovom slučaju primeniti odredbe člana 191. Zakona o obligacionim odnosima iz 1978. godine.

Zaključak

Član 191. Zakona o obligacionim odnosima iz 1978. godine predviđa u kojim slučajevima može doći do sniženja naknade u poređenju sa visinom prouzrokovane štete. Član 191. Zakona o obligacionim odnosima iz 1978. godine **ukazuje na** izuzetke od naknade štete na osnovu načela zajedničke vrednosti doprinosa. Taj član vodi računa o imovnom stanju oštećenog, o imovnom stanju štetnika, o stepenu brižljivosti i stepenu krivice štetnika i o drugim okolnostima slučaja. **Sve ovo spada u domen tzv. distributivne pravde, a izuzetak u odnosu na primenu tzv. komutativne pravde pri odmeravanju iznosa naknade u visini iznosa štete koju je prouzrokovao štetnik.** Iako član 191. Zakona o obligacionim odnosima iz 1978. godine ne daje pravo oštećenom licu na sniženje naknade, **sud može, ali ne mora, dosuditi sniženje naknade. Sud može dosuditi manju naknadu nego što iznosi prouzrokovana šteta samo kada se steknu uslovi predviđeni članom 191. Zakona o obligacionim odnosima iz 1978. godine.** Da bi sud mogao dosuditi manju naknadu u smislu člana 191. stav 1. Zakona o obligacionim odnosima iz 1978. godine, treba da se ispune sledeći uslovi:

- da materijalno stanje opravdava dosuđivanje manje naknade,
- da štetnik nije štetu prouzrokovao namerno ni sa krivom nepažnjom,
- da je odgovorno lice slabog imovnog stanja.

Ovi uslovi moraju u smislu člana 191. stav 1. Zakona o obligacionim odnosima iz 1978. godine biti ispunjeni kumulativno.

U skladu sa članom 191. stav 2. Zakona o obligacionim odnosima iz 1978. godine treba da se kumulativno ispune sledeći uslovi:

- da je štetnik prouzrokovao štetu radeći nešto u korist oštećenog;
- da štetnik nije pokazao manju brižljivost u toku rada u korist oštećenog lica od brižljivosti koju pokazuje u sopstvenim poslovima.

Prilikom primene člana 191. Zakona o obligacionim odnosima iz 1978. godine treba voditi računa o članu 205. Zakona o obligacionim odnosima iz 1978. godine koji glasi:

„Odredbe o podeljenoj odgovornosti i sniženju naknade koja važi za materijalnu štetu shodno se primenjuju i na nematerijalnu štetu.”

Smatramo da se naknada štete može smanjiti zbog materijalnog stanja odgovornog lica ako šteta nije nastala namerom ili nepažnjom. Namera, odnosno krajnja ili gruba nepažnja štetnika preporučuje primenu odredbi člana 191. Zakona o obligacionim odnosima iz 1978. godine. Sniženje naknade u smislu odredbi člana 191. Zakona o obligacionim odnosima iz 1978. godine može se primeniti samo kod naknade štete gde se osnov odgovornosti zasniva

na krivici (da šteta nije prouzrokovana ni namerno ni krajnjom nepažnjom), a ne i u slučaju da se odgovornost zasniva na objektivnoj odgovornosti. **Sud pri donošenju presuda mora da vodi računa o interesima oštećenog i štetnika.**

Smatramo da sud treba da dosudi ukupnu naknadu štete bez obzira na imovinske prilike odgovornog lica, a stvar je izvršnog postupka da li će se dosuđena naknada štete moći naplatiti ili ne.

Predlažemo da se član 191. Zakona o obligacionim odnosima iz 1978. godine briše jer nije u skladu sa načelom jednakosti građana pred Zakonom, a da se stav 1. člana 205. Zakona o obligacionim odnosima iz 1978. godine izmeni tako da glasi:

„Odredbe o podeljenoj odgovornosti koje važe za materijalnu štetu shodno se primenjuju i na nematerijalnu štetu.”

Dušan A. Filipović

Graduate lawyer, Loznica

Lowering of the damage's compensation according to the regulations of the articles 191. and 205. of the Law on obligatory relations and the attitude of the court practice

A b s t r a c t

The article 191. of the Law on obligatory relations from 1978. year predicts in which cases the lowering of the compensation can be done in comparison with the height of the caused damage. The article 191. of the Law on obligatory relations from 1978. **points to** the exceptions from the damage's compensation on the basis of the principle of the common contribution value. This article considers the proprietary situation of the damaged person, the proprietary situation of the person who caused the damage, the degree of diligence and the degree of the guilt of the person who caused the damage and the other circumstances of the case. **All these belongs to domain, so-called, distributive justice and the exception in relation to application, so-called, commutative justice during estimating the amount of the compensation in the height of the damage's amount which is caused by the person who caused the damage.**

Keywords: compensation, compernsation reduction, a person in charge, a damaged person

Literatura

1. Filipović K. A., (2006). Naknada materijalne štete prouzrokovane trećem licu upotrebom motornog vozila u pokretu, Novi Sad, Privredna akademija
2. Perović S., Stojanović D., (redaktori) Komentar Zakona o obligacionim odnosima iz 1978. godine, knjiga prva, Kragujevac, Kulturni centar Gornji Milanovac, Pravni fakultet
3. Presuda Vrhovnog suda Jugoslavije, Rev. 1675/64, Zbirka sudskih odluka, knjiga IX,
4. Vijner B., (1978). Komentar Zakona o obaveznim (obligacionim) odnosima, knjiga 2, Zagreb
5. Petrović Z., Knežević V., (2009). Naknada štete u saobraćajnoj nezgodi, Beograd, IP Glosarijum
6. Pravilnik o izmenama i dopunama Pravilnika o ostvarivanju regresnih zahteva po osnovu isplaćenih naknada štete iz sredstava Garantnog fonda, Udruženje osiguravajućih organizacija Srbije i Crne Gore, Beograd, od 10.11.2005. godine.
7. Pravilnik o ostvarivanju regresa od 14.04.2004.godine – Lovćen osiguranje AD – Podgorica.